

Mégsem olyan jó a kapitalizmus?

2023 július 23. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

Mérték

A globalizmus nemcsak zsákutca, hanem a jelenlegi világunkat fenyeget? egyik legnagyobb veszély

A kommunizmus idején, a szovjet tankok árnyékában vágyakozva néztünk nyugatra. Nemcsak a demokráciát irigyeltük, hanem a kapitalizmust is. S?t, f?leg azt. A jólétet, az árub?séget, a választékot, a men? cuccokat. Azt a világot, ahol az emberek szabadon vállalkozhatnak, cégeket alapíthatnak és építhetnek, meggazdagodhatnak. Illúzió volt akkor is? Vagy mára változott meg valami?

Jogos a kérdés: tulajdonképpen mi is a kapitalizmus? Honnan ered, hogyan jött létre? A válaszokra könyvtárnyi irodalom született. Nyilvánvalóan szétfeszítenék ezen írás kereteit, de néhány alapvetést érdemes megnéznünk, hogy jobban értsük azt is, ahol ma tartunk, és hogy majd a címbéli kérdésre is megtaláljuk a választ...

A kapitalizmus jellemzésében, történeti leírásában alapvet?en két megközelítés létezik. Az egyik, a liberális iskola els?sorban lélektani-társadalmi okokkal jellemzi. (Nagyon fontos, hogy itt nem a mai, „libernyáknak” gúnyolt politikai-ideológiai liberálisokról van szó, hanem a klasszikus, gazdasági liberalizmusról, ami alapvet?en egy jobboldali gondolat.) Eszerint

a kapitalizmus az ember természetes, több évezredes, hasznos és bevált viselkedésmintáinak érvényesülése a gazdálkodás világában. Vagyis, hogy az ember alapvet?en vállalkozó-kísérletez? természet?, ösztönösen a hatékonyságra, ezáltal saját (és családja, környezete) jólétének növelésére törekszik.

(A „jólét” itt nemcsak az anyagiakat jelenti, hanem a „jól létet”, azaz az egészséget, sikert, boldogságot, elégedettséget stb. is.) Ezek a természetes emberi motivációk aztán intézményesültek: már nemcsak az egyének igyekeztek hatékonyabbak, sikeresek lenni, hanem ehhez érdekközösségekbe (céhek, „vállalatok” stb.) is tömörültek, egymás között mindenféle kötelmi viszonyokat (szerz?dések, hierarchikus rendek stb.) is létrehoztak. Az államok berendezkedése pedig egyre inkább abba az irányba fejl?dött, hogy formálisan is olyan környezetet hozzanak létre és tartsanak fenn, ahol az említett motivációk minél jobban érvényesülhetnek.

A másik, a marxista megközelítés tulajdonképpen történelmi-kritikai. Eszerint a kapitalizmus egy sajátos termelési módszer, amely a feudalizmus bukásával és az ipari forradalommal jött létre, és a t?kések, a proletárok, a vagyonosok és a nincstelenek dichotómiájára épül. Ez a megközelítés elutasítja azt a gondolatot, hogy az emberi természeten alapul, és tulajdonképpen évezredek alatt alakult ki. Ehelyett új és mesterséges, a társadalom többségére ráer?szakolt képz?dménynek tartja.

Ha akarunk egy kicsit filozofálni ezen, akkor az igazság valahol a kett? között van (de nem középen): az ember valóban vállalkozó-verseng? természet?, valóban sikeresebb, hatékonyabb (és másoknál jobb) szeretne lenni, ezek érdekében hajlandó (ki kisebb, ki nagyobb mértékben) akár kockázatokat is vállalni, és évezredek óta ennek megfelel?en viselkedik. Ám ahhoz, hogy ebb?l ténylegesen egy intézményesült rendszer – vagy termelési modell – jöjjön létre, ahhoz valóban szükség volt az ipari forradalomra, és a vele párhuzamosan jelentkez? eredeti t?kefelhalmozásra. A klasszikus liberálisoknak, illetve a marxistáknak tehát kb. 70-30 százalékban van igaza a kapitalizmus leírásában…

Jó vagy rossz a kapitalizmus? Eleve helytelen így a kérdés, és innent?l kezdve minden, érzelmi-ideológiai alapon adott válasz is. A kapitalizmust egy szóval lehet a legjobban jellemezni: m?ködik. Ha az embereknek lehet?ségük van vállalkozni, gyarapodni, versenyezni, mert ennek eredményeit élvezhetik, akkor élni is fognak a lehet?ségekkel. És újabb és újabb motivációik lesznek, egyre hatékonyabbá válnak.

Eredményeik, sikereik pedig nem pusztán öncélúak: a sikeres gazdasági tevékenységek mások számára hasznos termékeket és szolgáltatásokat, sokszor a közösség számára is értékes újításokat, innovációkat hoznak létre. (Hogy csak egy példát említsünk, például az internetet.) Emellett más, kevésbé sikeres/tehetséges/szorgalmas/szerencsés emberek számára munkalehet?séget, megélhetést biztosítanak.

A gazdasági tevékenységében sikeres ember pedig egy id? után már nem tudja saját magára költeni minden pénzét, és nemcsak a vállalati, de a magánvagyonából is finanszíroz hasznos, önmagán túlmutató dolgokat. Persze nem minden vagyonos ember érez egyformán a társadalmi felel?sség tekintetében. És az egyes t?kések, vállalkozók a dolgozóikat, alárendeltjeiket is más-más mértékben becsülik meg. De az embernek szintén természeténél fogva vannak önmagán is túlmutató motivációi, szükségletei (gondoljunk csak a pszichológiából ismert Maslow-piramis fels?bb szintjeire); „a kapitalizmus m?ködik” állítás nemcsak azt jelenti, hogy az egyén boldogul, hanem azt is, hogy a rendszer a természeteb?l fakadóan, önmagától emeli a társadalmi jólétet.

Ha megnézzük az elmúlt évtizedek valóságát, pontosan ezt látjuk: a kapitalizmus emberek százmillióit emelte ki a nyomorból. Köztük olyanokat is, akiket el?tte épp a szocializmus valamilyen formája döntött nyomorba.

Itt megint fontos néhány dolgot tisztázni. A társadalmilag is hasznos, széles kör? jólétet teremt?, m?köd? kapitalizmus nem egyenl? a szabályok és korlátok nélküli „vadkapitalizmussal". Számos szociális elemnek kell beépülnie, amelyeket állami szinten kell garantálni. De amikor „jóléti rendszerr?l", „szociális piacgazdaságról" stb. beszélünk (és mondjuk, felhozzuk példaként a skandináv országokat), annak valójában köze nincs a szocializmushoz. Svédország például a világ egyik legkapitalistább országa, ami a vállalkozások szabadságát, a piac liberalizációját, a gazdasági környezetet illeti. A sikeres gazdasági tevékenységb?l aztán az állam magas adókat szed be, és ebb?l társadalmi véd?hálót épített ki, amelyb?l széles rétegek részesülnek. De az egész jólétnek a kapitalizmus a motorja (Norvégiában pár évtizede pluszban még az olaj is); enélkül nemhogy szociális piacgazdaság nem létezne, hanem a skandinávok az éhhalál szélén teng?d? halászok lennének (amilyenek évszázadokon keresztül voltak is).

Mindezekhez képest els?re furcsának t?nik, hogy manapság milyen sok kritika éri a kapitalizmust – jobbról is! S?t, els?sorban jobbról.

A politikai baloldal ugyanis oly mértékben haszonélvez?jévé vált az általa egykor megvetett kapitalizmusnak, hogy (önmagát „neoliberálisként" újradefiniálva) ? maga üzemelteti annak intézményeit, és saját pozícióinak megtartása érdekében épp ? utasítja vissza a legdogmatikusabban a kritikákat.

Persze létezik még a hagyományos baloldal, amely továbbra is a marxi osztályharcos elmélet alapján szeretné átalakítani a társadalmakat. De a társadalmak ebb?l köszönik szépen, nem kérnek. A nyugati világban – de egyre inkább a keleti, déli, szegényebb országokban is – lassan mindenkinek van „valamije". Amit nem szeretne elveszíteni. Ezért a társadalomfelforgató, „vegyünk el a gazdagoktól" típusú gondolatoknak nincs támogatottsága.

A mérsékeltebb, még mindig hagyományos mintákban, felosztásokban (t?kések-munkások, tulajdonosok-alkalmazottak) gondolkodó baloldal – helyesen – ma már els?sorban a nemzetközi globált?kében látja az ellenséget, így a baloldalra korábban jellemz? internacionalizmus helyett ? maga is szuverenistává vált. (Amit persze a hatalmon lév? globalista baloldal el?szeretettel nevez nacionalizmusnak, hiszen ezzel a szitokszóval démonizálhatja a saját hatalmát veszélyeztet?ket.)

És ebben a szuverenista, globalizációkritikus gondolkodásban a klasszikus baloldal és a modern jobboldal – látszólag meglep? módon – nagymértékben egyetért.

Mindkett? úgy véli, hogy az egyre nagyobb gazdasági és már politikai hatalomra is szert tev?, de választásokon (vagy bármilyen politikai eszközökkel) nem elszámoltatható, kizárólag a saját profitjukban, gazdasági hegemóniájukban érdekelt, nemzetek feletti nagyvállalatokkal szemben az utolsó védvonalat, az emberek számára a szabadság, a méltóság meg?rzésének végs? bástyáját a nemzetállamok jelentik.

Ezért nem támogatja egyik sem az Európai Unió további föderalizálását. Ezért mondja ma fundamentális kérdésekben ugyanazt Orbán Viktor, Schiffer András és Torockzai László.

Persze vannak továbbra is különbségek. És ez így van jól. Vannak idealistább megközelítések (akár jobbról, akár balról), és van a reálpolitika. Ellenzékben könnyebb idealistának lenni – és ott annak is kell lenni! Az idealizmusok rengeteg szellemi energiát adnak. Kormányon, felel?s pozícióban viszont jobb esetben önveszélyesek (MDF egykori „népi" szárnya, mai atlantista „igazikonzervatívok" stb.), rosszabb esetben közveszélyesek (Hitler, Sztálin, Pol Pot, Castro, Chavez stb.) lehetnek.

Mind az idealista, mind a realista megközelítés – ha az ember nem tagadja a valóságot – egyértelm?en azt mutatja, azt a szuverenista alapvetést igazolja, hogy a globalizmus nemcsak zsákutca, hanem a jelenlegi világunkat fenyeget? egyik legnagyobb veszély. Ami tulajdonképpen a többi veszélyt is hozza magával.

Mert a háborúkat nem önmagukban a nemzetállamok okozzák, hanem a birodalmi törekvések. Ha az államoknak hegemón, pláne ha világhegemón ambícióik vannak. A migrációs válságokat is a globalizmus, a világ homogenizálására való törekvés, a „demokráciaexport" er?ltetése idézte el?. A világjárványok is (akár véletlenek, akár szándékosak), az ezekre adott reakciók pedig végképp a globalizmus „termékei". (S?t, a WHO egész tevékenységével egyre inkább egy globális hegemóniára törekv?, a nagyvállalatokéhoz hasonló motivációjú entitásként leplezi le saját magát.)

Ezekb?l a veszélyekb?l, a járványokból, a háborúkból, a válságokból persze vannak, akik profitálnak. És itt el is érkeztünk végre napjainkhoz, a kapitalizmus mai bajaihoz.

Jeszenszky Zsolt - www.magarnemzet.hu

Ajánló